

Uživatel:TS/Pískoviště

Středověkou medicínu rozdělujeme na **klášterní** (5. stol. - 1. pol. 12. stol.) a **scholastickou** (12. - 16. stol.), během které dochází nejprve na západ od nás, později i u nás k rozvoji univerzit a univerzitní medicíny.

První lékařské školy a fakulty

Historie

Předchůdkyněmi prvních lékařských fakult byly laické lékařské a překladatelské školy. Mezi ně patří tzv. **Salernská škola** (https://cs.wikipedia.org/wiki/Salernská_lékařská_škola), která dosáhla svého vrcholu ve 12. stol. a nacházela se na jihu Apeninského poloostrova. Svou horlivou překladatelskou činností se zasloužily o to, že se mnohá díla o antické medicíně, která v té době byla známá pouze v arabském a byzantském světě, dočkala svého opětovného objevení v Evropě. Medicína díky překladům celkově zaznamenává návrat k antice. Stěžejní roli v tom hrál Kartáginec Constantinus Africanus (https://en.wikipedia.org/wiki/Constantinus_Africanus). Svá zranění z křížáckých válek si v Salernu léčil i anglický král Richard I. Lví srdce (https://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Lví_srdce). Jako zcela skomírající byla škola v Salernu pro svou neproduktivnost zrušena Napoleonem (https://cs.wikipedia.org/wiki/Napoleon_Bonaparte) roku 1811.

Její následovnicí pak byla jihofrancouzská **Montpeliérská lékařská fakulta**, která začala ve 13. století Salerno zastíňovat. Během středověku byla nejproslulejším místem výuky medicíny v Evropě (významnější dokonce i než italské univerzity a Paříž).

Překladatelská činnost pro účely výuky na univerzitách na lékařských školách dominuje. Kromě Salerno (11. stol.) se překládalo i ve španělském Toledu (12. stol.). Došlo k velkému rozvoji medicínského písemnictví a to jak kvantitativnímu, tak i kvalitativnímu. Krom latiny se začínají prosazovat i národní jazyky, aby se lékařské a lékárnické příručky staly přístupnější měšťanům. Latina však v medicíně dominantně přetrvává až do 19. století.

První univerzity jsou zakládány ve 12. nebo počátkem 13. stol. v Bologni (https://cs.wikipedia.org/wiki/Boloňská_univerzita), Paříži (https://cs.wikipedia.org/wiki/Pařížská_univerzita), Padově (https://cs.wikipedia.org/wiki/Padovská_univerzita), Neapoli (https://en.wikipedia.org/wiki/Naples_University), Oxfordu (https://cs.wikipedia.org/wiki/Oxfordská_univerzita), Cambridge (https://cs.wikipedia.org/wiki/Cambridgeská_univerzita), Salamance (https://cs.wikipedia.org/wiki/Univerzita_v_Salamance) či Cordobě. Hlavní rozmach v zakládání univerzit je ale až ve 14. stol., kdy vzniká i nejstarší univerzita ve střední Evropě – Univerzita Karlova (https://cs.wikipedia.org/wiki/Univerzita_Karlova).

Samotný vznik prvních lékařských fakult není zcela objasněn. Demografický rozvoj měst ve středověku znamenal dobré zázemí pro studium mediků i samotné uplatnění lékařů. I rozvoj překladatelství přispíval k tomu, že na dalších a dalších univerzitách byly zakládány lékařské fakulty. Ty získávaly na důležitosti především s přicházejícími morovými epidemiemi v polovině 14. století. Na fakultách vznikaly protimorové spisy, ve kterých je nemoc a epidemie velmi podrobně popsána, avšak tehdejší mistři si s ní nevěděli rady.

Zajímavostí je, že v Boloni a Padově se i přes církevní zákazy začalo poměrně brzy s pitvami.

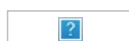
Studium na univerzitě

Středověká univerzita, tzv. "*studium generale*", měla čtyři fakulty: artistickou, právnickou, lékařskou a teologickou. Ne na všech univerzitách ale toto pravidlo platilo. Výjimka byla například v Montpellier, kde se nacházela jen lékařská a právnická fakulta. Student, který chtěl studovat na lékařské fakultě musel napřed absolvovat na artistické fakultě 3 roky *trivia* (trojcestí). Na přijetí do trivia museli studenti umět mluvit latinsky. Trivium zahrnovalo tři oblasti: gramatiku, rétoriku a dialektiku. Student získal základ z aristoteléské přírodní filosofie a fyziky, astronomie, geometrie, etiky atd. Stal se tak bakalářem umění (*baccalaureus*) a mohl nastoupit na šestileté studium medicíny.

Pražská lékařská fakulta

Počátky

Před založením Univerzity Karlovy získávali graduovaní lékaři své vzdělání v zahraničí. Lékařství u nás vyučováno nebylo. Množství přírodních věd se však dalo studovat od roku 1215 na tzv.

Zakládací listina Univerzity Karlovy. Převzato z ^[1]

studium particulare čili *studium generale minus* při kostele svatého Víta (https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatovítská_katedrála), kde se vyučovalo předmětům artistické fakulty. Pokusy o založení *studia generale* v Praze byly už za vlády Václava II. v 90. letech 13. stol. Tyto snahy byly však kvůli odporu šlechty marné. Podařilo se to až Karlu IV., který podle tehdejšího mínění vyjednal 26. ledna 1347 nutné povolení od papeže Klimenta VI. (https://cs.wikipedia.org/wiki/Kliment_VI.) v Avignonu. Na sněmu, který svolal, dostal povolení i od stavů, a tak 7. dubna 1348 založil Karlovu univerzitu, která se stala první univerzitou severní a střední Evropy a byla rozdělená na čtyři národy: česky, polsky, bavorsky a sasky. Studentstvo a rektor dostali k dispozici od Karla IV. 19. února 1358 statky v Brozanech, Chudolazech, v Zalezlí i na dalších místech.

Lékařská fakulta byla součástí univerzity hned od počátku. Organizační struktury i obsahově bohatá soustava znalostí (např. Galénova medicína) byla přejata od starších západoevropských a jihoevropských univerzit. Neměla jen vychovávat nové lékaře, ale do budoucna měla být i autoritou dohlížející na výkon praxe různých kategorií zdravotníků jako tomu bylo na univerzitách v západní Evropě. Role pražské lékařské fakulty byla ale menší, než role lékařských fakult v zahraničí, protože v období, o kterém hovoříme se teprve pomalu etablovala. Doložen je tedy jen dohled univerzity jako celku nad lékárníky.

O prvních padesáti letech fungování fakulty se mnoho materiálů nedochovalo. Nemáme statuta, děkanskou knihu, matriku ani pečetidlo fakulty, na kterém byl vyobrazen sv. Kosma a sv. Damián (https://cs.wikipedia.org/wiki/Sv._Kosma_a_Damián) - patroni lékařů. Kvůli chybějící matrice neznáme přesné počty prvních studentů lékařské fakulty. Odhaduje se však, že v ročníku studovalo 20 až 30 mediků, což by znamenalo největší počet ve srovnání s tehdejšími středoevropskými univerzitami. Až na konci 60. let byl do čela fakulty jmenován děkan (do té doby fakultu vedl rektor nebo prorektor). První zmínka o statutech pražské lékařské fakulty je z 23. června 1382.

Zázemí

Vlastní koleje mediků byly v tehdejší Evropě vzácností. Pražská lékařská fakulta však svou kolej neboli *Schola medicorum* měla (první zmínky o tom máme z roku 1405) a získala ji patrně ještě od Karla IV. Stávala v Kaprově ulici, kde vlastnili domy i první profesori fakulty, v jejichž domácnostech probíhala výuka během prvních 20 let fakulty. Za husitských válek byla kolej téměř zničena.

Krom koleje měli medicové k dispozici na tehdejší dobu nebývale vybavenou knihovnu a také botanickou zahradu založenou roku 1360 dvorním lékárníkem Karla IV. **Angelem z Florencie**, kterou navštěvovali ve 2. ročníku. Zahrada se nacházela na Novém Městě v místě dnešní hlavní pošty.

Žebříček hierarchie fakult pražské univerzity, který se časem sám utvořil podle velikosti a důležitosti fakulty, byl následující: 1. teologická, 2. právní, 3. lékařská, 4. artistická.

Výuka

K výuce mediků se váží tři termíny týkající se jejich učitelů:

1. *lector ordinarius* - byl pověřen k řádným přednáškám, jejichž vyslechnutí bylo nezbytným předpokladem pro připuštění ke zkouškám; většinou byl současně královým lékařem
2. *professor artis medicinae* - samotní profesori medicíny (**Petrus Cothebus**, **Luderus Rennen**, **Helias**), kteří žili z burs a z výnosů ze zkušebních tax a později dostávali standardně platy
3. *magister actu regens medicinae* - museli mít hospodářské zajištění v nějakém církevním obročí, jinak by se totiž neuživil; se svolením ordináře mohli převzít část řádných přednášek (např. **Wiboldus Stutte de Osnabrughe**, který byl zároveň prvním medikem ve funkci rektora)

Vzhledem k tomu, jak byli tehdejší studenti (oproti dnešním) staří, nebyl medik ve funkci rektora ničím výjimečným. Stávalo se též, že mistři regenti artistické fakulty na univerzitě učili, aby si zabezpečili plat a ubytování, a zároveň studovali např. lékařskou fakultu. Mezi takové patřil **Konrád Ringer**, **Dilman de Maguntio** nebo **Heřman z Hörteru**.

Minimálně byli pro řádný chod výuky potřeba dva doktoři. Někdy však v Praze přednášelo až osm mistrů. Na přednáškách četli a komentovali významné lékařské spisy mj. od **Avicenny** (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Avicenna>) (*Kánon medicíny*), **Galéna** (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Galén>) (*Ars parva*, *Ars medica*, *Tegni*, *Microtechné*), **Hippokrata** (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Hippokrates>) (*Aforismy*, *Prognosticon*), přírodní filosofii **Aristotelovu** (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotelés>), **Rhazese**, salernské mistry i mistry z Montpellier (**Arnoldus z Villanova** (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Villanovanus>), **Bernard de Gordon** - *Lilium medicinae*) a spisy ze soudobých renomovaných univerzit. K praktickým předmětům patřily nauky o moči, horečkách, patologie, farmakologie, botanika, astronomie, astrologie, učili se pouštět žilou, anatomie (ale demonstrační pitvy na rozdíl od italských univerzit či Vídně nebyly součástí výuky). Astronomie byla tehdy důležitým předmětem i pro medicínu. Profesori lékařské fakulty například vydávali kalendáře popisující vliv hvězd na člověka a také přinášející doporučení, kdy a kde je vhodné pacientovi pouštět žilou. Krom výše uvedeného chodili medicové patrně i na praxe do špitálů, na které byl postupem času, stejně jako na pitvy, kladen čím dál větší důraz.

První profesori

Prvními profesory na fakultě byli mistři **Walther a Baltazar de Marcellinis** či **Mikuláš z Jevíčka**. Všichni tři měli jedno společné - byli to císařovi lékaři. Protože by se profesori z platu univerzitního lektora neuživil, zastávali často místo lékaře u krále, arcibiskupa, šlechty apod. Tento trend pokračoval i v dalších dobách.

Mezi další významné profesory prvních desetiletí lékařské fakulty patřili:

Sv. Kosmas a sv. Damián

Albík z Uničova (https://cs.wikipedia.org/wiki/Albík_z_Uničova)

- nejvýraznější představitel 1. období středověké lékařské fakulty
- byl profesorem medicíny, autorem lékařských spisů, lékařem Václava IV. a Zikmunda Lucemburského, na krátkou dobu i arcibiskupem
- angažoval se i v ideových sporech mezi Husovými přívrženci a odpůrci
- psal zprvu latinsky, později česky a stejně tak činili i jeho současníci i následovníci
- *Regimen hominis seu Vetularius* - v tomto spisu, který je často považován za vrchol pražské medicínské tvorby předhusitské doby, vydaném knižně v době počátků knihtisku radí šitokým vrstvám jak dodržovat správnou životosprávu
- sepsal také pro mediky soubory lekcí o nemocech *Compendium medicine*

Albík z Uničova

Havel ze Strahova

- lékař Karla IV., hvězdář
- spisy určené Karlu IV.: *Missum imperatori* (Poselství k císaři), *Regimen ad Carolum* (doporučená životospráva pro císaře)
- *Tractatus urinarum* - spis o tehdy v medicíně převládající diagnostické metodě *uroskopii*
- pomáhal mistru Klaretovi (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Klaret>), který se zasloužil o tehdejší českou lékařskou terminologii vydáním *Vokabuláře gramatického*

Jan Ondřej Šindel

- lékař Václava IV. vystudovaný ve Vídni, rektor UK, astronom, matematik
- možná se podílel i na vzniku Staroměstského orloje

Křišťan z Prachatic (https://cs.wikipedia.org/wiki/Křišťan_z_Prachatic)

- lékař, astronom a matematik
- přednášel na artistické fakultě (a pravděpodobně i na lékařské), byl plodným spisovatelem, Husovým přítelem
- *De sanguinis minucione* - spis o další tehdejší diagnostické metodě *hematoskopii*

Další lektoři: **Pavel z Kravař**, **Sulek z Houštky**

Závěrem

Lékařská fakulta pražské univerzity si rychle vybudovala reputaci a stala se plnohodnotnou fakultou, na které studenti svá studia dokončovali a nepovažovali ji za pouhou přípravku před odchodem na proslulé univerzity v západní a jižní Evropě, jako se tomu dělo například v případě německých univerzit. Byla jedinečná propojením university a císařského dvora. Vychovávala profesory pro nově vznikající fakulty v Rakousku, německých státech a Polsku. Díky ní nacházíme v 15. století lékaře už nejen na královském dvoře, ale i ve městech.

V letech 1348 – 1419 získalo v Praze bakalaureát 68 osob a 45 se stalo magistry medicíny.

Ke zrušení fakulty došlo za husitských válek a v 30. a 40. letech 15. století jsou zde snahy o její obnovení.

Nejčastější nemoci lucemburské doby

Mezi nemoci, které se nejvíce podepsaly na evropské populaci v době vzniku prvních lékařských fakult, řadíme mor, pravé neštovice, spalničky, chřipková onemocnění a lepru. První vlna epidemie moru (1347-1350) vyhubila třetinu Evropy a měla i psychické následky na obyvatelstvo. Spisy o ní psali i na pražské lékařské fakultě a přepracovávali spisy z pařížské univerzity, které radily, jak se během epidemie chovat. Jako reakce na morovou epidemii došlo v Německu a Francii několikrát k výskytu tzv. *tance svatého Víta* (https://cs.wikipedia.org/wiki/Tanec_svatého_Víta), která však na konci středověku ustala.

Odkazy

Související články

- Péče o nemocné v době středověkých epidemií
- Řádové ošetřovatelství
- Historické osobnosti v ošetřovatelství z doby středověku

Věnceslav Černý - Křišťan z Prachatic
návštěvou mistra Jana Husi

Reference

1. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. *Historie a poslání* [online]. [cit. 2012-06-30]. <<http://www.pedf.cuni.cz/index.php?menu=20>>.

Použitá literatura

- ŘÍHOVÁ, Milada, et al. Kapitoly z dějin lékařství. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2005. Lékařství období scholastiky, s. 140. ISBN 80-246-1021-3.
- HLAVÁČKOVÁ, Ludmila; SVOBODNÝ, Petr. Dějiny pražských lékařských fakult 1348 - 1990. 1. vydání. Praha : Karolinum, 1993. Od založení pražské univerzity do obnovení lékařské fakulty jezuitů (1348 - 1622), s. 152. ISBN 8070667427.
- SVOBODNÝ, Petr; HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Dějiny lékařství v českých zemích. Praha : Triton, 2004. 248 s. ISBN 80-7254-424-1.
- SLAVÍK, František Augustin. Dějiny českého studentstva. Praha: Slavík, 1874.
- ŠMAHEL, František. Mistři a studenti pražské lékařské fakulty do roku 1419. In: Historia Universitatis Carolinae Pragensis: Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy. Praha: Univerzita Karlova, 1980.
- ČORNEJOVÁ, Ivana; KADLEC, Jaroslav; KEJŘ, Jiří, et al. Dějiny Univerzity Karlovy I. 1347/48-1622. Vydání I. Sylvie Svatošová. Michal Svatoš. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-706-6968-3.